

Nasazení DVI týmu při řešení mimořádné události s větším počtem zemřelých v ČR

Deployment DVI Team in Dealing with Emergencies with Larger Number of Deaths in the Czech Republic

MILOŠ SOKOL¹

PETR BENDL²

Abstrakt

Autoři se zabývají problematikou nasazení DVI (Disaster Victim Identification) týmu v rámci procesu identifikace u většího počtu zemřelých v České republice, součinností s Integrovaným záchranným systémem a spoluprací jednotlivých expertů při řešení mimořádné události.

Klíčová slova

hromadná neštěstí, DVI týmy, identifikace

Abstract

The authors deal with the issue of deployment DVI (Disaster Victim Identification) team in the process of identifying a larger number of deaths in the Czech Republic, synergies with the Integrated Rescue System and cooperation of individual experts in dealing with emergencies.

Key words

mass disasters, DVI teams, identification

Úvod

Hromadná neštěstí, označovaná jako mimořádné události s velkým počtem obětí, v různých zemích světa vyvolaly potřebu vzniku týmů expertů pro identifikaci obětí. Jednalo se především o teroristické útoky, přírodními jevy (tsunami, hurikány), tragické dopravní nehody, především letecká neštěstí apod.³

V České republice pravděpodobně nehrozí závažnější přírodní katastrofy (např. zemětřesení), nicméně se přírodním vlivům neubráníme (povodně, orkán, laviny, velké požáry). Při takových mimořádných událostech obvykle dochází k velkým materiálním škodám, ale počet obětí je obvykle v řádu jednotlivců. V poslední době nabývá hrozba teroristických útoků reálných rozměrů, především díky mezinárodní náboženské intoler-

1 plk. MUDr. Miloš Sokol, Ph.D., Vojenský ústav soudního lékařství ÚVN, Praha, e-mail: milos.sokol@uvn.cz

2 plk. Mgr. Petr Bendl, Ph.D., Kriminologický ústav Praha, e-mail: ku@pcr.cz

3 BENDL, P. a A. PILIN. DVI týmy v Evropě. In: Kriminologický sborník, 2007, 7, s. 42-47.

anci radikálních náboženských uskupení. Také hustější provoz, zejména letecké, železniční a autobusové dopravy může přinést tragickou nehodu s větším počtem obětí, mnohdy s výskytem zemřelých osob různé státní příslušnosti.

I v České, a předtím Československé, republice byly řešeny v posledních desetiletích některé závažnější události (např. 1977 letecká nehoda v Bratislavě – 76 obětí, 2003 nehoda autobusu u Nažidel – 19 obětí, 2008 – železniční nehoda u Studénky – 8 obětí, 2010 – požár v Praze 8 – 9 obětí).

Identifikace obětí mimořádné situace v těchto případech je často velmi složitý úkol, vyžadující vysokou odbornou úroveň pracovníků, kteří identifikaci provádějí. Je při tom nezbytná spolupráce řady expertů z různých odvětví, případně i mezinárodní kooperace s odborníky jiných zemí. Zpravidla se nejedná pouze o policejní specialisty, ale i další experty z řad soudních lékařů, stomatologů, genetiků, antropologů, psychologů, případně i další odborníky.

Většina zemí Evropy pro potřeby identifikace obětí v minulosti začala vytvářet týmy specialistů, které se mezinárodně označují zkratkou DVI team (Disaster Victim Identification – Identifikace obětí hromadného neštěstí).

V České republice byl, díky aktivitě expertů Kriministického ústavu Praha (KÚP), spolu s odborníky z Vojenského ústavu soudního lékařství (VÚSL) Ústřední vojenské nemocnice Praha (ÚVN) a Ústavu soudního lékařství a toxikologie VFN v Praze a 1. LF UK v Praze (ÚSL 1. LF) vytvořen DVI tým. Za mezinárodní spolupráce s DVI týmem švýcarské konfederace, která umožnila vzdělávání a získání praktických návyků českého DVI týmu v letech 2013/2014 byla vytvořena skupina osob, která je připravena k nasazení v ČR i při zahraniční pomoci, jaká byla využita např. v Asii při řešení obrovské katastrofy – tsunami. V červnu 2016 byl pokynem Policejního prezidenta č. 150 ustanoven DVI tým ČR.⁴

Vytvoření DVI týmu předcházela dlouholetá aktivita zainteresovaných složek, především z KÚP, ÚVN a ÚSL 1. LF. Byl řešen bezpečnostní projekt, který byl ukončen a obhájen v roce 2009, který řešil, vypracoval a ověřil postupy, důležité pro řádné fungování DVI týmu v České. Základní úkoly, které byly řešeny:

- A. Vytvoření koncepce týmů pro identifikaci obětí hromadného neštěstí (DVI) s účastí Policie České republiky, Kriministického ústavu Praha a soudních lékařů, zaměřenou na identifikaci osob a věcí v případech hromadných nehod.
- B. Vytvořit metodiku nasazení DVI týmů a práce jednotlivých skupin při ohledání místa hromadné nehody.
- C. Vytvořit metodiku vedení a zpracování kriminalistické dokumentace místa hromadného neštěstí, Post Mortem a Ante Mortem dokumentace, s přehlednutím ke směrnicím Interpolu a s důrazem na následné využití při identifikaci osob a věcí.
- D. Navrhnout výchozí zásady legislativního řešení činnosti DVI týmů v podmínkách Policie České republiky v kooperaci s Integrovaným záchranným systémem (IZS) a navrhnout materiálně - technického zabezpečení DVI týmu v případě jeho nasazení.
- E. Navrhnout vzorový tréninkový program pro DVI týmy.

⁴ Pokyn Policejního prezidenta č. 150 ze dne 23. 6. 2016 o týmu DVI České republiky

1 Koncepční a organizační řešení ustanovení a činnosti DVI týmu v České republice

Pro organizaci činnosti na místě hromadné nehody (HN) byly využity zkušenosti zemí, které tyto struktury již vytvořily, čerpané z literatury,⁵ ze studijních stáží na těchto pracovištích a osobních kontaktů s pracovníky DVI týmů v Evropě. Jedním ze základních materiálů byly metodické pokyny Interpolu.⁶ Dále to byly materiály Integrovaného záchranného systému, při jejichž vytváření autoři spolupracovali (katalogový soubor typové činnosti IZS, označený STČ- 04/IZS (Letecká nehoda) a STČ-09/IZS (Mimořádná událost s velkým počtem zraněných a obětí), které jsou publikovány na webovských stránkách ministerstva vnitra.⁷ Následně zkušenosti byly využity při řešení typové činnosti STČ-13/IZS (Chemický útok v metru).

Koncepce činnosti DVI týmu je založena na spolupráci orgánů PČR (KUP a orgánů Policie ČR z místa HN), se složkami IZS⁸ a experty z civilního sektoru, kteří se budou podílet zejména na identifikačním procesu. DVI tým je v gesci Ministerstva vnitra ČR.

Podle doporučení Interpolu se DVI tým skládá ze tří skupin PM,⁹ AM¹⁰ a TU.¹¹ Smysl činnosti DVI týmu spočívá v identifikaci obětí hromadné nehody, která začíná v podstatě již na místě HN prací skupiny PM. Ta se zabývá prohlídkou místa činu za účelem ohledání obětí HN, jejich zajištění a dále ohledáním a zajištěním osobních věcí a předmětů obětí. PM skupina dále pokračuje úkony při provádění pitvy a pomocných vyšetření, registrací identifikačních markant a porovnáním s AM daty. AM data získávají AM skupiny, které jsou složeny především z policejních expertů v oborech zaměřených na identifikaci (daktyloskopie, genetika atd.). Identifikační proces obecně je podrobně popsán v odborné literatuře.¹²

5 BENDL, P. a A. PILIN. DVI týmy v Evropě. In: *Kriminalistický sborník*, 2007. 7, s. 42-47.

6 INTERPOL. *Disaster Victim Identification (DVI)* [online]. 2014 [cit. 2014-12-26]. Dostupné na: <<http://www.interpol.int/INTERPOL-expertise/Forensics/DVI>>.

7 HASIČSKÝ ZÁCHRANNÝ SBOR ČESKÉ REPUBLIKY. *Integrovaný záchranný systém: Dokumentace IZS* [online]. 2014 [cit. 2014-11-12]. Dostupné z: <<http://www.hzscr.cz/clanek/dokumentace-izs-587832.aspx>>.

8 IZS: *Integrovaný záchranný systém*

9 PM: *Post Mortem*

10 AM: *Ante Mortem*

11 TU: *totožnost ustanovující*

12 DIMAIO, J. a D. DIMAIO. *Forensic Pathology. Second edition*, Boca Raton, Fla: CRC Press, 2001. 592 p.

VOREL, F. et al. *Soudní lékařství*. Praha: Grada, 1999, 600 s.

VOREL, F., sen. *Soudně lékařské vyšetřování leteckých katastrof. Závěrečná zpráva*, ÚLZ, č. 323, 1986. 156 s.

MALLET, X. et al. *Advances in Forensic Human Identification*. CRC Press, 2014. 474 p.

SOKOL, M., PILIN, A. a P. BENDL. *Mimořádné události s větším počtem zemřelých a koncepce DVI v ČR*.

In: *Česko-slovenská patologie a Soudní lékařství*. roč. 55, č. 3, 2010. s. 28-31.

SOKOL, M., DOGOŠI, M. a J. FUSEK. *Soudní lékařství a toxikologie pro vojenské lékaře*. Hradec Králové: Univerzita obrany, 2010. 90 s.

V současné době jsou prioritní tři základní identifikační metody: daktyloskopie, DNA profilace a forenzně-stomatologické vyšetření. Tyto tři metody mají stejnou váhu, jsou navzájem zastupitelné. Je předpoklad, že DNA profilaci a daktyloskopii bude provádět Policie ČR s ohledem na kriminalisticko-taktické postupy. Další specifické expertizní úkony jako forenzní stomatologii, RTG a CT vyšetření, porovnání lékařských identifikačních markerů provádějí soudní lékaři a antropologové - členové DVI týmu. Tyto postupy jsou dobře známé a podrobně rozebrané v četné literatuře.¹³ Praktické provedení je však prezentováno zřídka,¹⁴ převážně u leteckých katastrof.¹⁵

TU skupina je tvořena policejním orgánem a státním zástupcem. Těmto procesním orgánům jsou vedoucími AM skupiny a PM skupiny předkládány podklady pro ustanovení totožnosti osoby na základě porovnání identifikačních dat. V případě provedené pitvy dle § 115/1 tr. řádu, která by měla být nařizována ve všech případech pitev neznámých zemřelých, je nutný pro ustanovení totožnosti oběti další krok - souhlas státního zástupce s uvolněním těla k pohřbu nebo repatriaci do zahraničí.

Pro činnost DVI týmu byly vytvořeny dvě metodiky. První „Metodika činnosti identifikačního DVI týmu České republiky“¹⁶ do detailů rozpracovává postup a činnosti PM skupiny na místě HN, při práci na pitevně, postup práce AM skupiny při sběru identifikačních údajů od osob blízkých či z jiných zdrojů a týmu ustanovujícího totožnost (TU tým). V metodice jsou vysvětleny základní pojmy a postupy, dále pak je zde navržena struktura a složení DVI týmu v podmínkách České republiky. Metodika respektuje doporučení Interpolu.¹⁷

Druhá metodika, která byla vypracována se zaměřením na práci soudních lékařů a byla schválena výborem Společnosti soudního lékařství a soudní toxikologie v roce 2008. Tato metodika má pracovní název: „Postupy a součinnost soudního lékařství při mimořádné události s výskytem velkého počtu zemřelých“. V současné době je publikována na webovských stránkách Vojenského ústavu soudního lékařství ÚVN Praha. Spolu s postupy činnosti soudních lékařů při vyšetřování letecké katastrofy¹⁸ tak tvoří základní dokument pro práci soudních lékařů při likvidaci hromadných nehod s výskytem velkého počtu obětí.

13 DIMAIO, J. a D. DIMAIO. *Forensic Pathology. Second edition*, Boca Raton, Fla: CRC Press, 2001. 592 p.

CHMELÍK, J. et al. *Letecké nehody*. Praha: Themis, 2008. 156 s.

DVOŘÁK, M. a J. KILIÁN. *Základy forenzního zubního lékařství*. Praha: Karolinum, 2007. 109 s.

SOKOL, M., PILIN, A. a P. BENDL. *Mimořádné události s větším počtem zemřelých a koncepce DVI v ČR*. In: *Česko-slovenská patologie a Soudní lékařství*. roč. 55, č. 3, 2010. s. 28-31.

14 TIDBALL-BINZ, M. *Managing the dead in catastrophes: guiding principles and practical recommendations for first responders*. In: *International Review of the Red Cross*. Vol. 89, June, 2007. pp. 421-442.

15 VOREL, F., sen. *Soudně lékařské vyšetřování leteckých katastrof. Závěrečná zpráva*, ÚLZ, č. 323, 1986. 156 s. CHMELÍK, J. et al. *Letecké nehody*. Praha: Themis, 2008. 156 s.

16 BENDL, P., PILIN, A., SOKOL, M. a P. ZIKMUND, *Metodika činnosti identifikačního DVI týmu České republiky*. Praha: Policie ČR, Kriminalistický ústav, čj: KÚP-205-2/ČJ-2009, 2009. 41 s.

17 INTERPOL. *Disaster Victim Identification (DVI)* [online]. 2014 [cit. 2014-12-26]. Dostupné na: <<http://www.interpol.int/INTERPOL-expertise/Forensics/DVI>>.

18 VOREL, F., sen. *Soudně lékařské vyšetřování leteckých katastrof. Závěrečná zpráva*, ÚLZ, č. 323, 1986. 156 s. CHMELÍK, J. et al. *Letecké nehody*. Praha: Themis, 2008. 156 s.

V Ústřední vojenské nemocnici (ÚVN) byl mimo jiné vytvořen „Plán hromadného příjmu zemřelých do ÚVN“. Podklady pro zpracování obdobného materiálu jsou k dispozici u člena autorského kolektivu (Sokol).

Jak již bylo popsáno, DVI tým je rozdělen do tří skupin:

- PM skupina provádí prohlídku místa HN a dokumentuje jednotlivé nálezy;
- AM skupina provádí sběr identifikačních dat o obětech z období před smrtí;
- TU skupina vypracovává závěrečné rozhodnutí o ustanovení totožnosti.

Pro každou skupinu byly zhotoveny identifikační formuláře, vycházející ze standardů Interpolu a praktických zkušeností řešitelů projektu z již prováděných identifikačních úkonů zemřelých.

Organizace práce PM skupiny, která se skládá ze soudního lékaře, policejního technika a vyšetřovatele, případně pomocníka, byla ověřována činnost při simulované letecké nehodě při společném cvičení složek IZS, například v roce 2007 a 2014.¹⁹

Založení DVI týmu vycházelo z Usnesení Bezpečnostní rady státu č. 6/2007, kterým se ukládá Policejnímu prezidiu zabezpečit zpracování materiálu pro potřeby řešení hromadné události s velkým počtem zraněných a obětí. V roce 2007 vznikla k uvedenému úkolu meziresortní pracovní skupina, jejíž členy byli také řešitelé projektu. Výsledkem práce skupiny byl dokument „Typová činnost složek IZS č. 09/IZS“, ve kterém se poprvé objevuje pojem DVI týmu a jeho činnosti při HN.

V roce 2014 a počátku roku 2015 je řešen legislativní rámec DVI, jeho nasazení v ČR, případně v zahraničí. Současně v resortu MO byla řešena otázka dočasného navýšení kapacity pro uložení těl zemřelých, např. pomocí Polní kontejnerové márnice.²⁰

2 Diskuse

Rozborem stavu v evropských i zámořských zemích bylo zjištěno, že neexistuje jednotná struktura a organizace DVI týmů.²¹ Jednotícím a metodickým vodítkem je sice instrukce Interpolu,²² ale každá země si vytváří týmy podle vlastních potřeb a možností. Je zřejmé, že významnou roli zde hraje stát, který týmy podporuje jak finančně, tak i lidskými zdroji.

19 BENDL, P., PILIN, A., SOKOL, M., a P. ZIKMUND. *Letiště 2007. Přednáška na 1st Slovak – Czech Scientific Congress of Forensic Medicine with international participation and 2. Internationales Symposium des Osteuropavereins Rechtsmedizin. June 18th – 21st 2008. Gabčíkovo, Slovakia.*

BENDL, P., PILIN, A. SOKOL, M. a P. ZIKMUND. *Airport 2007. 18th International Association of Forensic Sciences Triennial Meeting. New Orleans, USA, July 21-25th 2008.*

20 SOKOL, M., DOGOŠI, M. a M. DOGOŠI, jun. *Soudní lékařství pro policisty. Praha: Policejní akademie ČR, 2016. 118 s.*

21 BENDL, P. a A. PILIN. *DVI týmy v Evropě. In: Kriminologický sborník. 2007, 7, s. 42-47.*

22 INTERPOL. *Disaster Victim Identification (DVI) [online]. 2014 [cit. 2014-12-26]. Dostupné na: <<http://www.interpol.int/INTERPOL-expertise/Forensics/DVI>>.*

Oběti HN jsou občané v krizové situaci a stát se musí postarat o jejich bezpečnost či likvidaci HN včetně ustanovení totožnosti obětí.

Formuláře k činnosti DVI týmu jsou jednak v mezinárodní podobě, v barevných mutacích (růžová – PM, žlutá – AM; 6 možných jazykových verzí, pro nás nejbližší anglická nebo německá mutace). Dále byly zavedeny formuláře v národní podobě jazykové i odborné, který vychází ze standardů Interpolu, ale byly adaptovány na domácí prostředí, jsou v elektronické podobě a jsou obohaceny funkcemi, umožňujícími vkládání obrazové dokumentace.

Součinnost navržené struktury DVI týmu, vyšetřovacích orgánů (Policie ČR, odborná komise) a Integrovaného záchranného systému (IZS) byla ověřena při několika cvičeních (2007 - 2016). Pro legislativní zakotvení DVI týmu byla navržena jeho struktura, byly vymezeny hlavní úkoly a pravomoci členů DVI, nastavena možnost kooperace s experty mimo resort ministerstva vnitra, dále byl navržen rámec užívaných laboratorních metod, jejich financování, materiálně technické zabezpečení a způsoby uchovávání těl zemřelých před a po pitvě.

DVI tým byl zařazen do Ústředního poplachového plánu IZS.

Podle Pokynu Policejního prezidenta č. 150 je DVI tým v ČR nasazen vždy v případě mimořádné události, při níž zemře více než 10 osob. Větším počtem zemřelých se obvykle rozumí 10 a více obětí, což je uvedeno i v zákoně č. 372/2011 Sb. o zdravotních službách. V praxi může však nastat situace, kdy bude DVI tým využit i při menším počtu obětí, zejména s ohledem na jeho efektivní identifikační postupy.

Závěr

V ČR byly vypracovány základní postupy práce DVI týmu, který byl ustanoven Pokynem Policejního prezidenta č. 150 ze dne 23. 6. 2016.

Rychle a kvalitně provedená identifikace osob je důležitá z hlediska etických důvodů, kdy tělo zemřelého je třeba včas po pitvě uvolnit a předat příbuzným k pohřbení. Dalším důležitým aspektem jsou navazující právní úkony, jako dědická řízení, likvidace pojistných smluv u životního a úrazového pojištění apod. Případy mimořádných událostí s větším počtem zemřelých tak představují velkou emocionální a pracovní organizační zátěž pro všechny zainteresované orgány. U katastrof se zahraničními oběťmi jde dle našeho názoru i o prestižní otázku. Vytvoření centrálního DVI týmu a pravidelná školení vybraných expertů z řad policistů a soudních lékařů je řešení, které může přispět ke zrychlení a zjednodušení identifikačního procesu u mimořádných událostí s větším počtem zemřelých.

Seznam bibliografických odkazů

BENDL, P. a A. PILIN. DVI týmy v Evropě. In: *Kriminalistický sborník*. 2007, 7, s. 42-47. ISSN neuvedeno.

BENDL, P., PILIN, A. SOKOL, M. a P. ZIKMUND. *Airport 2007*. 18th International Association of Forensic Sciences Triennial Meeting. New Orleans, USA, July 21-25th 2008.

- BENDL, P., PILIN, A., SOKOL, M. a P. ZIKMUND. *Letiště 2007*. Přednáška na 1st Slovak – Czech Scientific Congress of Forensic Medicine with international participation and 2. Internationales Symposium des Osteuropavereins Rechtsmedizin. June 18th – 21st 2008. Gabčíkovo, Slovakia.
- BENDL, P., PILIN, A., SOKOL, M. a P. ZIKMUND. *Metodika činnosti identifikačního DVI týmu České republiky*. Praha: Policie ČR, Kriminologický ústav, čj: KÚP-205-2/ČJ-2009, 2009. 41 s.
- DIMAIO, J., V. a D. DIMAIO. *Forensic Patology*. Second edition, Boca Raton, Fla: CRC Press, 2001. 592 p. ISBN 08-4930-072-X.
- DVOŘÁK, M. a J. KILIÁN. *Základy forenzního zubního lékařství*. Praha: Karolinum, 2007. 109 s. ISBN 978-80-246-1436-6.
- FIALKA, J. *Počítačem podporovaný systém zpracování identifikačních markant*. Závěrečná zpráva, ÚLZ, č. 367, 1992. 78 s.
- GREGERSEN, M., KNUDSEN, P., a S. JENSEN. The Crash of the Partnair Convair 340/580 in the Skagerrak: Identification of the Deceased. In: *Aviation, Space and Environmental Medicine*. Vol. 66, No 2, February 1995. pp. 158-163. ISSN 0095-6562.
- HASIČSKÝ ZÁCHRANNÝ SBOR ČESKÉ REPUBLIKY. *Integrovaný záchranný systém: Dokumentace IZS* [online]. 2014 [cit. 2014-11-12]. Dostupné z: <<http://www.hzscr.cz/clanek/dokumentace-izs-587832.aspx>>.
- CHMELÍK, J. et al. *Letecké nehody*. Praha: Themis, 2008. 156 s. ISBN 80-731-2033-4.
- INTERPOL. *Disaster Victim Identification (DVI)* [online]. 2014 [cit. 2014-12-26]. Dostupné na: <<http://www.interpol.int/INTERPOL-expertise/Forensics/DVI>>.
- MALLET, X. et al. *Advances in Forensic Human Identification*. CRC Press, 2014. 474 p. ISBN 978-14-3982-514-3.
- SOKOL, M., DOGOŠI, M. a J. FUSEK. *Soudní lékařství a toxikologie pro vojenské lékaře*. Hradec Králové: Univerzita obrany, 2010. 90 s. ISBN 978-80-7231-347-1.
- SOKOL, M., PILIN, A. a P. BENDL. Mimořádné události s větším počtem zemřelých a koncepcí DVI v ČR. In: *Česko-slovenská patologie a Soudní lékařství*. Roč. 55, č. 3, 2010. s. 28-31. ISSN 1210-7875.
- SOKOL, M., DOGOŠI, M. a M. DOGOŠI, jun. *Soudní lékařství pro policisty*. Praha: Policejní akademie ČR v Praze, 2016. 118 s. ISBN 978-80-7251-432-8.
- TIDBALL-BINZ, M. Managing the dead in catastrophes: guiding principles and practical recommendations for first responders. In: *International Review of the Red Cross*. Vol. 89, June, 2007. pp. 421-442. ISSN 1607-5889.
- VOREL, F. et al. *Soudní lékařství*. Praha: Grada, 1999, 600 s. ISBN 80-7169-728-1.
- VOREL, F., sen. *Soudně lékařské vyšetřování leteckých katastrof*. Závěrečná zpráva, ÚLZ, č. 323, 1986. 156 s.

Recenzenti:

- doc. MUDr. Michal Dogoši, CSc., Znalec v oboru soudní lékařství
e-mail: michal.dogoši@seznam.cz
- doc. Ing. Jaroslav Suchánek, CSc., Policejní akademie ČR
e-mail: suchanek@polac.cz